

ATATÜRK*

Prof. Ahmet Hamdi TANPINAR

Atatürk gibi millî varlığın her alanında yaratıcı eserler bırakan, dehasının mucizesiyle bütün millî hayatı yoğurup diriltten bir insandan bahsetmek daima güç bir şeydir. Çünkü Atatürk'ten bahsetmek, fânilerin diliyle bîr mucizeler zincirini anlatmak demektir. Mucize, mucize ile anlatılır. Onun içindir ki kahramanların gerçek yüzleri ancak sanatta görülür.

Atatürk, büyük ve şumullü manasıyla kahramandır. Bu kelimenin manasında gerçek bir vuzuhu, elle tutulacak, gözle görülecek, zaman içinde bir yıldız mahreki (yörünge) gibi nurlu izi takip edilebilecek bir misalin getirebileceği vuzuhu isteyenler onun hayatına bakmalıdırlar.

Kahraman nedir? Eski trajedi; kahramanı, kaderle pençeleşen adam diye vasıflandırır. Atatürk bu mücadeleyi kendi nefsi için değil, bir milletin hayatı için yapmış ve ondan muzaffer olarak çıkmıştır. Onun için Türk milletinin millî kahramanıdır. Bu gün kendi yurdumuzda hür ve müstakil, yaşama haklarımıza sahip, toplu ve nefsimize karşı saygıyla, güvenle dolu yaşıyorsak bu onun, milletimizin talihine karşı kazandığı zafer sayesinde.

Bununla beraber, bu kadar büyük bir işi ne basit unsurlarla yapar! Onun hayatına bakarken bir daha görüyoruz ki, deha dediğimiz şey, yaratılışın bir ucubesi değil, sadece fânilere nadir bahşettiği bir kudretidir.

Gerçekten, Atatürk'ün hayatı, vazife duygusunun, memleket ve millet sevgisinin, iman ve iradenin beraberce ördükleri bir kumaşa benzer. Onu harekete getiren bu büyük zembeklere, hâdiseleri sezme ve anlatmaktaki kudretini, büyük realite duygusunu, tasarlama ve yapmadaki o imkânsız denebilecek isabetini, bir de, gerçek manasıyla önder doğmuş olanlara mahsus şahsî cazibeyi ilâve edersek, bize bugünü ve onun nimetlerini hazırlayan, Türk milletine gelecek nesillerin serbestçe çalışması ve kendi imkânlarını gerçekleştirmek için hür ve müstakil bir yurda sahip olmanın emniyetini bahşeden bir hayatın büyük vasıflarını hulâsa etmiş oluruz.

Kahraman kelimesinin manasını duyabilmek için, onun hayatını görmek ve üzerinde düşünmek yeter, dedim. Şimdi bu hayatın bir noktasına işaret etmek isterim: Bu deha, etrafındaki olaylarla beraber, adeta bazı panzehirler, insanlığa teselli, ümit ve şifa veren bazı büyük, kurtarıcı fikirler gibi, onların cevherinden doğmuştur, diyebilirim.

Tanınmış bir tarihçi: "Dünya, gömlek değiştireceği zamanlarda hâdiseler mukadder bir mahiyet alır" der. İşte Atatürk, bu yolundan şaşmaz kader mahiyetli hâdiseleri, daha zengin bir iradeyle, adeta bir milletin yaşama iradesinin tek bir şahısta toplandığına inandıran bir kudretle günü gününe, saati saatine karşılayan, onlarla beraber ölçüleri büyüyen, genişleyen, kudreti artan insandı.

Denebilir ki Atatürk'ün dehası, milletine gerçekten hizmet edebilecek bir çağa geldikten sonra, millî hayatı tehdit eden tehlikeler nispetinde büyümüş, gelişmiştir. Hayatına baktığımız zaman, bu hayatın bize önceden çizilmiş bir yol gibi muntazaman, sade ve son derecede tabii görünmesinin sırrı buradadır. Asıl olan yaşamak olduğuna göre, bir hastalığın bir afetin, bir kazanın karşılanması kadar tabii ne olabilir?

Fakat bir an kendimizi tereddüdün, şüphenin ifritine terk ederek, kendi kendimize soralım: "Mukadder görünen bir akıbetin bu kadar zamanında, bu kadar isabetli bir şekilde karşılanması kadar insanı şaşırtabilecek ne vardır?"

Ben, Atatürk'ün hayatından bugün için ve yarın için alınabilecek en büyük dersin; ters tarafından sorulmuş sualde olduğuna inanıyorum. Gerçekten, Mustafa Kemal'in dehası, daima gününün meseleleriyle onların içinde, onların havasında yaşadı. Onu herhangi büyük bir kumandan, büyük ve başarılı bir politika adamından daha üstün, çok üstün, çok yaratıcı yapan

* Türk Edebiyatı'nın en önemli isimlerinden biri olan Prof. Ahmet Hamdi TANPINAR tarafından 10 Kasım 1960 tarihinde Atatürk'ü Anma Töreni kapsamında yapılan konuşma .
Atatürk'ü Anarken (10-17 Kasım 1960), Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1960.

şey, bir tek adamın zekâsını bir milletin hayatında bu kadar şümüllü bir merhale haline getiren cemiyet meseleleri üzerinde kendi kendisini böyle teksif etmiş olması, bütün varlığını onların emrine vermesi, şahsiyetini onlarda idrak etmesidir.

Bir milletin yaşama iradesini en lâzım olduğu bir anda kendi nefsinde yaratıcı bir kudret halinde hazır bulabilmek ve bir ocaktan, merkezî bir yıldızdan dağılan aydınlık gibi, onu tam zamanında etrafa dağıtabilmek için, ilkin o milletin içinden yetişmek, sonra da bütün ömrünce onu yaşamak tabii şarttır. Bizzat kendisi: *“Bizim yolumuzu çizen, içinde yaşadığımız yurdun bağrından çıktığımız Türk Milletinin ve bir de milletle tarihinin bin bir facia ve ıstırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız neticeleridir.”* derken bunu söylemiş oluyor.

Vatanının, milletin, insanlığın ıstırabını şahsî bir tecrübe ve talih gibi yaşadığı içindir ki Mustafa Kemal kahramandır. Bu tecrübeyi şahsî dehasıyla bir kurtuluş kapısı yaptığı için de eşsizdir.

Vefalı silâh arkadaşı İsmet İnönü, onun maneviyatına *“Eşsiz kahraman Atatürk”* diye hitap ediyordu. Biz de onun ardından şöyle hitap edelim:

"Eşsiz kahraman Atatürk; sen efendi bir milletin acılarıyla beslendin. Hicretler, yangınlar, ölüm tehlikesi, yıkılmış ocaklar, İstikbal emniyetini kaybetmiş nesiller senin dehanı acılarıyla büyüttü. Onun içindir ki adın bu milletin göklerinde bir yıldız gibi parlak ve engin akislerle doğdu. Onun için adımların nereye döndü ise, yaratılış ve talih oraya feyzini cömertçe döktü. Onun içindir ki her davetine bütün millet, bütün vatan ve tarih cevap verdi. Sen, etrafındaki topluluğa bir Tanrıya bakar gibi bakmıştın; onun için iraden sınırsız, imanının yaratıcılığı sonsuzdu. Onun için zafer melekleri, topuğunun izinden ayrılmadılar ve sen, mağlubiyetin zehrini bütün ömrünce tatmadın..."

Mustafa Kemal'in öz babası Türk tarihi, anası da Türk milletidir. Bununla beraber, 1880* yılında Selanik'te, eski bir memur olan ve kereste ticaretiyle geçinen Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanımın sulbünden dünyaya geldi. Bu doğuş, beraberinde üç şart getiriyordu: Halk içinden yetişmişti, refah vasıtaları kıt bir zümreye mensuptu, ıstıرابı, yoksulluğu genç yaşında tatmıştı. İstikbalî ve emniyeti; yabancı, ihtiraslı unsurların azgınlığı ile her an tehdit altında bulunan, etrafındaki tehlikenin şuuruna halka mahsus hassaslıkla sahip Rumeli Türklüğü içinde büyüdü. Belki de zekâsının hâdiseler karşısındaki o daimî uyanıklığı bu sonuncu şarttan geliyor. Mustafa Kemal'in çocukluk, ilk gençlik yılları, Balkan komitacılarının dört bir yanı yangına, kana boyadıkları yıllarda geçer.

Selanik'te, Şemsî Efendi Mektebinde okudu. Sırasıyla Selanik Askerî Rüştîyesinde, Manastır İdadisinde Harbiye'ye hazırlık tahsilini yaptı. 1904'de** Erkânıharp Yüzbaşısı olarak tahsil hayatını bitirdi ve başarılarına mükâfat olarak, diplomasını alır almaz tevkif edildi. Birkaç aylık mevküfluktan sonra Şam'a gönderildi.

Atatürk'ün gençlik yılları, İkinci Abdülhamit saltanatının sonuna doğru bütün memleketi bir sıtma gibi kavrayan o ruh gerginliği içinde geçer. Milleti vehmiyle adeta bir mumya halinde sarıp sarmalayan ve koskoca İmparatorluk ülkesini bir hasta odası gibi sessiz sedasız yapan İkinci Abdülhamit zamanının son nesilleri, hükümdar makamında sadece bir "gasıb" görüyorlar ve millî hayatı bu kadar sefil bir şekilde çürüten bir idareye karşı en haklı bir asabiyeti taşıyorlardı.

Mustafa Kemal, bu ruh haletinde devriyle beraberdi. Nesil arkadaşlarından farkı, yaratılışının imtiyazları olan şahsî kudretiydi. 1904 yılında, mesleğine âşık yepyeni üniforması sırtında, yüzünde sebebinin daha bilmediği mevküflük günlerinden kalma hafif bir sarılık, adımlarını derin bir istikbal kaygısı içinde atan, içindeki ıstırap, ümit, yaşamak hırsı, aydınlığın bir şarkısı gibi, her an coşmaya hazır bu genç adama dikkat edin: o, nesillerin rüyasını kendi nabzının ahenginde duyan adamdır. Başının üstünde çalkanan havada hür ve mesut bir vatanın

* Ahmet Hamdi TANPINAR'ın 1880 olarak belirttiği ATATÜRK'ün doğum tarihi, ATATÜRK'ün nüfus cüzdanında 1881 olarak yer almaktadır.

** Ahmet Hamdi TANPINAR'ın 1904 olarak belirttiği ATATÜRK'ün Erkân-ı Harbiye'yi bitiriş tarihi, ATATÜRK'ün meslek safahatının yer aldığı özlük dosyasında 1905 olarak yer almaktadır.

istikbali kanat açmış gibidir.

Daha 1906 dan itibaren genç Mustafa Kemal'i nesline rehberlik eder görüyoruz. O sene Şam'da, Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kurarlar. Fikirlerini yaymak için gizlice Selanik'e gider. Tehlikeden gözünü saklamamakla beraber, sevimli ve azim taşan hüviyetiyle etrafına kendisini kabul ettirmesini bildiği için, bu gizli yolculuğun akıbetleriyle karşılaşmak şöyle dursun, 1907 de kendisini, Kolağası rütbesiyle Makedonya'da Üçüncü Kolordu emrine tayin ettirmeğe muvaffak olur. Atatürk, bütün ömrünce, iradesini etrafına kabul ettirecektir. İnsanlarla yüz yüze geldiği zaman daima onun istediği olacaktır.

Genç Atatürk, Makedonya'da kaldığı yıllar içinde, sonradan her gireceği yerde olduğu gibi, Üçüncü Ordunun ruhu olur. Bütün rütbeler, kıdemler, tecrübeler; adımlarını başarılı hayatının henüz eşiğinde deneyen bu genç adamın çalışkanlığı, anlayışı, derhal etrafını tesir altına alan otoritesi ve daima haklı tenkidi karşısında silinir. İkinci Meşrutiyete takaddüm eden ordu hareketlerinde, fikir alış verişinde o, en ön safta görünüyor. Biraz sonra 31 Mart irticai olduğu zaman, genç Meşrutiyetin haklarını korumak için İstanbul'a gelen Hareket Ordusu'nun Erkân-ı Harbiye Reisi gene kendisidir. Ve bu Orduya derhal benimsenen Hareket Ordusu adını o vermiştir. Fakat İstanbul'da kalmaz. Biraz sonra kıtasına döner.

Mustafa Kemal'de mühim olan bir hususiyet de budur. O, en çaresiz kaldığı zamanlarda bile, iktidar mevkii ile pazarlığa girmemiş, hiç bir suretle beğenmediği fikirlere tavizler vermemiş, müspet hareket halinde olmadığı zaman, açık ve daima haklı bir itiraz halinde yaşamıştır.

Bu sefer de öyle oldu. Kıtayı, müspet işi, kendisine fikirlerini tatbik edecek bir çalışma sahası vermeyeceklerini bildiği politikaya tercih etti. Selanik'te, zabıt talimgâhında, kumandan sıfatıyla meslektaşlarını yetiştirmeye çalıştı. Gene Kolağası rütbesiyle sırf enerjisini yıpratmak için tayin ettikleri alay kumandanlığını da, bütün etrafına kendi şahsiyetini kabul ettirmek şartıyla, başarıyla yaptı.

Nihayet onu kıskananlar, tahrik bahanesiyle, İstanbul'a naklini temin ettiler. Bu nakilden Trablusgarp harbine kadar, Mustafa Kemal adı, kapalı dost ve arkadaş çevrelerinin tanıdığı bir addir.

1911'de Bingazi'dedir. Tobruk'ta, daha sonra Derne'de yaptığı muharebelerde, en son merhalesi 30 Ağustos 1922 de kazandığı Büyük Zafer olan başarılı muharebeler zinciri başlar. O yıl binbaşı rütbesini alır. 1912 de, Balkan harbinin ölüm kasırgası içinde vatana döner. Ne rütbesi, ne de zaman, bu harbin felâketlerini önleyebilecek imkânları ona veremezdi. Genç yaşı onu, kendisine gösterilen işi yapmağa mecbur ediyordu. Akdeniz Boğazı Mürettep Kuvvetleri Harekât Şubesi Müdürü olur. Bu suretle Edirne'yi istirdat eden Bolayır Kolordusunun Erkân-ı Harbiye reisliğini yaptı.

Mustafa Kemal'in vatan işlerindeki tecrübesi, sezişi, bu iki muharebe ile ve 1908'den 1913'e kadar geçen zamanı dolduran hâdiselerle, Devlet mekanizmasının fena işlediğini açıkça görecektir kadar olgunlaşmıştı. Gelecek yılların Anafartalar Kahramanı, Umumi Harbin ilk aylarına; bu harbe takaddüm eden gergin senenin hâdiseleri gibi, arkadaşı Fethi Beyin sefir olduğu Sofya'da ataşemiliter sıfatıyla şahit oldu.

Birbiri ardınca yaptığı ısrarlar neticesinde, nihayet orduda faal bir vazife aldı. Kıta hayatı onun cenneti idi. Her gün biraz daha mükemmelleştirdiği küçücük dünyasına yeniden kavuştu.

Her gittiği yerde, idaresine aldığı kıtanın manzarası birkaç hafta içinde değişiveriyordu. Emrine verilen ve teşekkülünü bilgili avuçları içinde yapan On dokuzuncu Fırka ile, 25 Nisan 1915'den sonra ve kendi iradesiyle, İmparatorluğun asırlık payitahtını tehdit eden Arıburnu muharebelerine iştirak etti. 19 Mayıs 1915 de Miralay oldu. Onun hayatında daha mucizeli bir 19 Mayıs göreceğiz. Tıpkı aynı yılın 6 ve 7 Ağustos ile 19 Ağustosunun, 1922 senesi Ağustosunu müjdelemesi gibi... Umumi Harbin keşmekeşi, acıları, içinde, Türk milletinin yüzünü güldüren, ancak bu tarihlerde Anafartalar'da, Conkbayırı'nda, Kocatepe'de kazanılan zaferlerdir. Sonunda o kadar üstün vasıtalarla hazırlanmış bir seferi, müttefiklere yarıda bıraktıran bu zaferlerin bir neticesi, payitahtın istilâdan kurtulması îdi. Fakat bundan büyük bir neticesi daha vardı: daha sonra gelecek felâket yıllarında milletimizin başına geçecek olan büyük asker, meslek

tecrübelerini bu muharebelerde tamamlamış oluyordu.

1916 yılının 7 ve 8 Ağustos günleri, Mirliva Mustafa Kemal Paşa'nın Şark cephesindeki başarılarını kaydeder. Bitlis'in, Muş'un istirdadına muvaffak olan genç kumandan, 1917'de Hicaz Kuvve-i Seferiyesi Kumandanlığına tayin edilir ve Şam'da Enver, Cemal Paşalarla yaptığı bir mülakatta, bu harpten nispeten zararsız çıkabilmek için cenup cephesinde alınması gereken tedbirleri onlara anlatır. Fakat Hicaz'ın tahliyesine ve bütün kuvvetlerin geriye alınarak Suriye'de tam bir müdafaa cephesi kurulmasına onları ikna edemediği için bu vazifeden ayrılır. Bu tarihten itibaren Başkumandanlık Vekâleti ile tam bir mücadele halindedir.

Diğer taraftan, memleket içindeki Alman baskısına karşı en ateşli itiraz ondan gelir. Veliâht Vahdettin ile yaptığı kısa Almanya seyahati, müttefik memleketlerde de işlerin ne kadar fena gittiğini gösterir. Bütün hayatınca sahip olduğu realite duygusu, ona daima hakikî vaziyeti gösteriyordu. Yıldırım Orduları Grubundaki Yedinci Ordunun, sonra da bütün grubun ve Suriye cephesinin kumandasını aldı.

Mukadderatı yabancı memleket cephelerinde halledilecek olan ve umumî manzarasında bütün dünyayı saran bir muharebede ve bizim tarafımızdan daha başlangıcında o kadar büyük hatalarla ve bir yığın idaresizlikle tabii yolundan çıkarılan bir harpte tek başına bir Mustafa Kemal ne yapabilirdi?

Yapabileceğini yaptı. Yani kendisinden başka pek az insanın yapabileceği şeyleri... Elindeki kuvveti dağıtmadan, hareket kabiliyetini kaybetmeden harbin zaruretlerini kabul etti. Üstün kuvvetler karşısında ordusunu ezdirmeyi, memleket çocuklarının kanını elinden geldiği kadar esirgeyerek, Halep'in üstüne muntazam bir şekilde çekildi. Zaten 30 ilkteşrinde Mondros mütarekesi imzalanmıştı.

Şimdi, üstün kuvvet karşısında, mağlûp düşen ordunun vazifesini sonuna kadar şerefle yapmış bu genç general İstanbul'dadır. Gittiği her yerde, Şişli'deki evinde, güvendiği arkadaşlarıyla vaziyeti açıkça konuşarak sağa sola, ahvalin vahimliğini azaltacak, gelecek günleri sağlayacak tedbirler tavsiye ederek, hâdiselerin gidişini dikkatle takip etmektedir. Hiç bir şey, 1919 yılının 19 Mayısına kadar, bu işsiz generalin İstanbul'daki hayatı kadar alâka verici olamaz. Bütün İstiklâl Savaşı ve ondan sonraki başarılar, bu günlerin içinde hazırlanmışa benzer. Her gün Harbiye Nezaretine gidip gelişinde resmî makamlarla temasında kafasından geçen düşünceleri tam bir şekilde görmeyi ne kadar isterdik.

Sokaklarını, üstün bir deha ile dövüştüğü düşman askerlerinin doldurduğu, geniş bir ufka bakan her penceresinden ateşini Anafartalar'da hiçe saydığı dritnot toplarının tehdidini gördüğü bu şehirde o, şüphesiz, kafeste bir aslan gibi sıkılıyor ve ıstırap çekiyordu. Üstelik her dinlediği adam, her gördüğü şey ona, kullanmasını bilen bir insanın elinde o kadar büyük şeylerin başarılmasına yarayacak olan birçok imkânların, ihanete kadar giden bir acemilik ve anlayışsızlık yahut ihanetin ta kendisi olan bir gayretsizlik yüzünden boşa gittiğini gösteriyordu. Bütün bir Devlet, birtakım müphem kelimelere ve köksüz ümitlere sarılmış, müttefiklerin atıfını bekliyor, daha doğrusu, koskoca bir milleti bir yığın küçük ve şahsî menfaatler uğrunda rastgelen ihtirasa teslim ediyorlardı. Başta saray olmak üzere, son tahtasına kadar çürümüş olan İmparatorluk gemisi, ihanetin denizinde pupa yelken gidiyordu. Buna karşılık, bütün vatan, tehlikeli bir istikbal korkusu içinde idi.

Mütarekenin acı günleri... Bizim nesil, vatan ıstırabını, umumi felâket denen şeyin ne olduğunu o yıllarda öğrendi. Bütün bir millet, ölülerine ağlamasını unutmamıştı. Dört yanda talih demircileri, fâtil bir millete bukağlar, esirlik zincirleri dövüyordu. Çocuklar boynu bükük doğuyor, ihtiyarlar kefen diye şerefsizliğe sarılmaktan korkuyorlardı. Küçük menfaatler, hasis endişeler uğrunda kendini satan vicdanlar, bütün bir tarihi pazara çıkarıyorlar, birtakım kirli ağızlar, adalet namına, asil milletimize en çirkin isnatlarda bulunuyorlardı. İstanbul sularında düşman zırhlıları, İstanbul sokaklarında yabancı orduların askerleri vardı. Evet, bütün bunlar vardı. Fakat yanında başka şeyler de vardı: Şişli'deki evinde Mustafa Kemal Paşa Süleymaniye'deki küçük ahşap evinde İsmet Bey, Fevzi Paşa vardı. Cevat Paşa birbiri ardınca geldiği vazifelerde ölüme kadar çarpışmaya yeminli bir dümdar fırkası gibi, kendisinden vatan namına onların her istediğini yapıyordu. Mağlûp ordunun genç, yaşlı birçok zabiti, şurada burada iş başına çağırılacakları

zamanı sabırsızlıkla bekliyorlardı. Anadolu'nun buğdaysız ambarlarından ümit ve iman taşıyor, cephe artığı neferler, nasılsa kurtuldukları devin ağzına, inandıkları ve sevdikleri kıymetler uğruna, yeniden atılmayı istiyorlar; genç kadınlar, hür bir vatanda erkeğine ağlamayı esirlik zinciri altındaki sevgiye tercih ediyorlardı.

İstanbul'da, Anadolu şehirlerinde, küçük kasabalarda, gizliden gizliye bir sıtma, hürriyet ve istiklâl uğruna yeniden silâha sarılmanın sıtması dolaşıyordu. Fakat bu tek tek yanan iman ocaklarını birleştirmek, fevri asabiyetlere istikamet ve nizam vermek lâzımdı. Bunu ancak o yapabiliirdi. Bunu kendisi de biliyor ve bu ocağı tutuşturmanın imkânlarını arıyordu. Kafasında her gün bir yığın fikir yoğruluyor, bunları, güvendiği silâh arkadaşlarıyla konuşuyordu. Nihayet bu fikirler vazih şeklini aldı. Anadolu'ya geçmek, orada bir mukavemetin temelini kurmak lâzımdı. Türk milletinin yaşama hakkını yeni baştan fethetmesi için dövüşmesi zaruri idi.

Fakat Anadolu'ya nasıl geçecekti? Burada talih kendisine yardım etti. Nihayet hükümet, faaliyeti yavaş yavaş etrafta hissedilen genç kumandanı, fikirleri miskin teslimiyetinde kendisini rahatsız eden bu imanlı insanı Anadolu'ya, bir tarafa göndermeğe karar verir.

İkna etme kabiliyetiyle, biraz da tesadüflerin yardımıyla, o hakikî manasında bir uzaklaştırma olan bu memuriyeti, üçüncü ordu umumî müfettişliği adı altında, geniş salâhiyeti dört vilâyete ve iki müstakil mutasarrıflığa şamil bir kuvvet haline getirdi.

Nihayet, 14 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrıldı. 19 Mayıs'ta Samsun'da Anadolu'ya, hür vatan toprağına adım attı. Bu sonuncu tarih, gerçekten mühimdir. Çünkü onunla yeni bir takvime gireriz. Türk yılı yeni bir manaya bürünür. 19 Mayıs; 23 Nisan, Birinci İnönü Zaferinin tarihi olan 10 ikinci kânunu İkinci İnönü Zaferinin 1 Nisanı, Sakarya'nın 15 Eylülü ve nihayet 30 Ağustos ve 29 ilkteşrin takip ederler. Bunların yanı başında, Mondros'a cevap olan Mudanya; Sevr'i bir paçavra haline getiren Lozan, ve nihayet hepsinin üstünde vatan göklerini bir elmas parçası gibi aydınlıkla dolduran Kurtuluş güneşi vardır.

19 Mayısla Mustafa Kemal Paşa da değişir; artık o, sadece bir devletin kumandanı değildir; bundan daha fazla bir şeydir: Günün beklediği adam, vatan sularının çağlarken doğacağını müjdelediği insan, halkın içinden doğmuş adam, gelecek zamana şahsiyetinin damgasını vuracak ve yetişecek nesillerin, gerçek atası olacak insandır. Hulâsa, artık beklenen ve tam zamanında kurtarıcı ve kahramandır... Yaptığı iş de sadece bir muharebe değildir; o, bundan sonra, bir milletin talihıyla baş başadır. Kendi bulduğu tabirle bir vatanın makûs talihini yenmesi lâzımdır...

O, Anadolu'ya adım atar atmaz, bu talih birden bire değişir. Burada İstiklâl Harbi'nin bütün tarihini anlatacak değilim; fakat zaferin ne kadar çetin imtihanlardan sonra bize güldüğünü hatırlamamız lâzımdır. Memleketin dört bucağı yangın içindeydi. Cephelerdeki savaşlardan başka, her an içerdeki galeyanı tutmak, ihanetin yer yer tutuşturduğunu söndürmek lâzımdı. Onu ve arkadaşlarını bu çetin yılların içinde nasıl ve ne gözle gördük? Üstünde onların yürüdüklerini bildiğimiz için vatan coğrafyası bize yıldız parıltısı içinde boğulmuş görünürdü. Adlarını anmak, gırtlığımızı sarılmak için kapıda bekleyen ümitsizliğin sesini kısmaya kâfi geliyordu.

İstiklâl Savaşı, bir muharebe olması sıfatıyla, bütün diğer muharebelere benzer. Fakat onlardan bir noktada ayrılır: Çünkü behemehal kazanılması lâzım gelen bir muharebe idi. Bu oyun, uçurum kenarında ya ölüm, ya kurtuluş diyerek oynanıyordu. Onun içindir ki, zamanın akışı içinde şöyle bir arıza, geçici bir hal değildi. Ya bir başlangıç, yahut katı ve ümitsiz bir son olabiliirdi... Kazanıldı. Gelecek hayatın başlangıcı oldu. Vatan yeniden kuruldu.

Bundan sonra Türk milletinin gelecek zaman içinde varacağı her başarı, onun hesabına kaydedilecektir. Millî hayatın her sahasında, bundan böyle, bu memleketin çocuklarına nasip olacak her eser, bu çetin yılların içinde dövüşen orduların şehit ve gazilerine, subay ve komutanlarına ithaf edilecektir.

Bu demektir ki, her eser, her başarı; essiz kahramana, görmeden, adlarını bilmeden yaşama hakları için kaderle savaştığı vatan evlâtlarının gelecek zamanın kulelerinden altın şafak kümeleri gibi uçacak olan milyonlarca kuşun şükranı olacaktır.

Çünkü onlar, onun ve arkadaşlarının gördükleri zafer rüyasından doğacaklardır. Fakat Atatürk, sade İstiklâl Harbini kazanmakla kalmadı; o kadar güçlkle ve imkânsız şartlar içinde gerçekleşen istiklâl ülküsünden sonra, yeni ve içtimaî mücadele geldi. Sırtından Gazi Müşir Kemal üniformasını çıkardığı günden itibaren, Türk milleti yeni bir Mustafa Kemal ile İnkılâpçı Mustafa Kemal ile karşılaştı.

Anafartalar'dan Dumlupınar'a kadar birbirini bir yıldız kervanı gibi takip eden zaferlerden sonra, millî hayatına her sahasındaki inkılâplar başladı.

Halk içinde, memleket işleri içinde, bin türlü tecrübe ile geçen bir ömür, şimdi bu tecrübenin meyvelerini verecek, yurda yeni bir hayatın kapılarını açacak, düşman süngüsünden ve esirlik zincirinden kurtardığı milleti, yarı ölü inançların, bir paça bağından başka bir şey olmayan eskimiş kıymetlerin istibdadından da kurtaracaktır..

İlk işi, kurtarılan vatanın gelecek zaman içindeki emniyetini kuracak olan Cumhuriyet rejimi, bu inkılâpların başında gelir. Sonra birbiri ardınca geniş dünya ile aramızdaki duvarlar kalkar, yavaş yavaş Türk milleti muasır hayatın içinde kendini idrak eder oldu.

Nihayet 1938 de, bu mucizeli insanın fâni hayatı sona erdi. Onun için öldü demek biraz güç, hatta manasız bir şeydir. Bütün hayatında topluluğa bu kadar inanmış olan bir ruh, elbette ki o topluluğun manevî hüviyetinde ebediyen yaşayacaktır.

Ne mutlu o milletlere ki, Atatürk gibi evlâtlar yetiştirir. Ne mutlu o insanlara ki, hayat levhasından adlarını silmeye ölüm yetmez, hatıraları gönüllerde, sevginin solmak bilmeyen ağacı gibi yaşar.